

kapitola piata

.....

Skrytá sila ignorácie

Rôzne aspekty skúšania a testovania

Každý z nás niekedy v živote stretol toho „študenta, čo sa preplaví skúškami bez toho, aby pohl prstom“. „Netuším, ako sa mi to mohlo podariť,“ hovorí jedna z nich a máva vám pred nosom testom splneným na 99 percent. „Na učenie som sa skoro nepozrela.“ Je to ten typ, ktorému nikdy úplne neuniknete, ani v dospelosti, čo rýchlo zistia všetci rodičia školopovinných detí. „Neviem, čím to je, ale Daniel so svojimi vynikajúcimi výsledkami v tých štandardizovaných testoch skóroval úplne mimo tabuľky,“ hovorí ohromená mamička na triednych schôdkach. „Po mne to teda určite nemá.“ Je jedno, ako dobre sa pripravíte alebo ako skoro ráno vstanete, vždy sa nájde niekto, kto na tom bude lepšie a s menším úsilím, niekto, kto sa zázračne preberie k životu vo chvíli, keď rozhodca odpíska začiatok hry.

Nechcem tu ale vysvetľovať, ako sa to tomu chlapcovi mohlo podariť. Neviem o žiadnej serióznej štúdií, ktorá by sa zaoberala schopnosťou prechádzať skúškami a testami ako samostatným fenoménom alebo zručnosťou. Neviem, či existujú dôkazy, že by išlo o vrozenú schopnosť, ako je to napríklad pri perfektnom nadhode. Nepotrebujem žiadny výskum, ktorý by mi potvrdil, že takýto typ ľudí existuje; príliš často som to videl na vlastné oči. A som tiež dosť starý na to, aby som vedel, že žiarlivosť

ten rozdiel medzi nimi a nami určite nezmenší. Tvrdá práca však tiež nie. (Verte mi, to už som skúšal.)

Nie, jediným spôsobom, ako si vypestovať to „testovacie kúzlo“, je hlbšie porozumieť tomu, čo vlastne je testovanie. Pravda nie je taká samozrejmá, ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať. Testovanie má viac aspektov, ako by ste si mysleli.

Prvá vec, ktorú treba spomenúť, je, že katastrofy sa dejú. Každému. Kto z nás nezažil situáciu, keď odkryl testové otázky a zistil, že vyzerajú, ako by patrili k inému predmetu? K tomu sa viaže jedna moja obľúbená historka. Historka, ku ktorej sa vždy vraciam, v súvislosti s každým krachom. Adolescent Winston Churchill sa týždeň pripravoval na prijímacie skúšky na Harrow, prestížnu anglickú chlapčenskú školu. Veľmi sa tam chcel dostať. V marci 1888, v onen veľký deň, mu padol zrak na testové otázky a zistil, že je namiesto zemepisu a dejepisu neočakávane zameraný na latinčinu a gréčtinu. Pred očami sa mu úplne zatmelo, a ako neskôr napísal, nebol schopný odpovedať na jedinú otázku. „Podpísal som sa hore na papier. Napísal som číslo otázky ,1‘. Po dlhšej úvahe som ešte pripísal zátvorky, takto: ,(1)‘. Ale od tej chvíle ma už nenašlo nič, čo by s otázkami akokoľvek súviselo. Akosi náhodou sa na papieri ešte objavila machuľa a niekoľko šmúh. Dve hodiny som potom len pozeral na tento smutný výjav; a potom milosrdní pomocníci vyučujúceho zobrali môj papier a odniesli ho na riaditeľov stôl.“

A to bol *Winston Churchill*.

Ďalší fakt, ktorý je potrebné spomenúť, už nie je taký zrejmý, hoci vychádza z oveľa bežnejšieho typu pokazených testov. Otvoríme test a vidíme známe otázky týkajúce sa látky, ktorú sme sa učili, veci, ktoré sme si podčiarkovali žltou fixkou: mená, myšlienky, vzorce, ktoré sme ešte včera sypali z rukáva. Žiadne zákerné otázky, žiadne preludy, a aj tak nás to položí. Prečo? Ako? Mne samému sa to stalo v najhorší možný deň: záverečná skúška z trigonometrie, ktorú som potreboval zvládnuť na výbornú, aby som sa mohol uchádzať o miesto v kurze vo vyššom ročníku. Týždeň som trávil učením. Pamätám si, že na skúšku som prišiel v celkom dobrom rozpolžení. Len čo nám rozdali testy, prešiel som ich očami a vydýchol úľavou. Otázky zahŕňali ako nie-

koľko konceptov, ktoré som sa učil, tak aj známe typy otázok, ktoré som niekoľkokrát nacvičoval.

Toto zvládnem, hovoril som si.

Napriek tomu som mal výsledok okolo päťdesiatich percent, proste ťažký priemer. (V dnešnej dobe by takýto výsledok prinútil väčšinu rodičov k návšteve psychiatra.) Na koho som zvaľoval vinu? Na seba. Látku som poznal, ale nedal som do toho všetko. Bol som „zlý materiál na skúšanie“. Preklíňal som sa, ale zo zlých dôvodov.

Problém nebol, že by som snáď málo pracoval, alebo že by mi chýbal ten spomínaný „skúškový“ gén. Zle som odhadol hĺbku svojich vedomostí, to bola tá chyba. Bol som oklamáný tým, čomu psychológovia hovoria fluencia (alebo plynulosť). Veril som, že keď si *práve teraz* tak ľahko pamätám všetky vzorce, fakty a argumenty, zajtra alebo pozajtra to bude rovnako. Ilúzia fluencie je taká silná, že len čo raz dôjdeme k záveru, že sme dostatočne podchytili nejakú tému, usúdime, že ďalšie štúdium nám k ničomu nie je. Zabudneme, že zabúdame. Akékoľvek študijné pomôcky môžu byť dôvodom ilúzie fluencie, vrátane (áno) aj podčiarkovania, robenia výpiskov aj zhrnutia látky, ktoré vám dá sám vyučujúci alebo ktoré nájdete v učebnici. Omyly spôsobené ilúziou fluencie sa dejú automaticky. Formujú sa podvedome a spôsobujú, že nevieme správne posúdiť, čo je potrebné sa ešte naučiť alebo si zopakovať. „Je známa vec, že keď sa niečo učíte dvakrát, oddelene, v druhom prípade sa vám látka spracováva horšie. A preto si ľudia myslia, že je to kontraproduktívne,“ povedal mi Nate Kornell, psychológ na Williams College. „Ale opak je pravdou. Naučíte sa naozaj viac, aj keď máte pocit, že to ide horšie. Fluencia sa pohráva s vašim úsudkom.“

Takže to končí tým, že naše zlé výsledky pri skúškach pripíšeme strachu zo skúšania, alebo ešte horšie – vlastnej hlúposti.

Podme si pripomenúť princíp „žiaducich ťažkostí“. Čím viac práce má mozog s tým, aby vydoloval nejakú spomienku, tým viac sa učíte (zvyšuje sa miera uloženia i vybavenia). Fluencia je druhá strana tejto rovnice. Čím jednoduchšie je vybaviť si

nejaký fakt, tým menší je pokrok v učení. Opakovanie látky hneď po tom, ako ste ju nastudovali, vám nič nedá. Nič, čo by pamäti extra prospelo.

Ilúzia fluencie je hlavným vinníkom podpriemerných výsledkov testov. Nie je to strach, ani hlúposť. Nie je to žiadna nespravodlivosť, ani smola.

Fluencia.

Najlepší spôsob, ako túto ilúziu preltiť a zlepšiť našu schopnosť uspieť pri skúškach, je, veľmi príhodne, účinná študijná technika. Nie je to žiadna novinka, ľudia túto techniku využívali od počiatkov formálneho vzdelávania a možno aj dlhšie. Takto ju opísal Francis Bacon v roku 1620: „Ak si nejaký text prečítate dvadsaťkrát, nenaučíte sa ho naspamäť tak ľahko, ako keby ste ho prečítali desaťkrát, zároveň sa ho sem-tam pokúšali odriekať naspamäť a len občas nakukli do textu, keď vás pamäť sklame.“ A takto nad rovnakým konceptom uvažuje neskrotný William James v roku 1890: „Zvláštnosťou našej pamäti je, že sa nám informácie vtisnú lepšie, keď si opakujeme aktívne, nie pasívne. Mám na mysli to, že pri učení – napríklad naspamäť – keď už látku takmer poznáme, je oveľa lepšie počkať a namáhať hlavu, aby si spomenula, ako nahliadnuť do knihy. Ak si slová vybavíme vlastným úsilím, nabudúce si ich pravdepodobne budeme pamätať; ak nahliadneme do knihy, budeme ju s najväčšou pravdepodobnosťou potrebovať znova.“

Tou študijnou technikou je samotné skúšanie. Áno, som si vedomý tej kruhovej argumentácie: testovať sa, aby som uspel v testoch. Nenechajte sa ale zmiasť. Na seba-skúšaní je oveľa viac, ako by ste povedali. Test nie je len nástroj merania, upravuje naše spomienky a *mení* spôsob, akým si tieto znalosti následne v mysli utriedime. A robí to spôsobom, ktorý značne vylepšuje náš neskorší výkon.

• • •

Jedným z prvých úradných spoločenských registrov v Novom svete bola kniha *Kto je kto v Amerike*. Premiérové vydanie z roku 1899 obsahovalo 8 500 hesiel, krátky prehľad politikov, vedúcich osobností obchodnej sféry, duchovných, právnikov že-

lezničných spoločností a ďalších „významných Američanov“. Prehľad bol veľmi podrobný, obsiahly a historicky bohatý. Trvá celú polminútu, aby ste sa napríklad dozvedeli, že Alexander Graham Bell dostal patent na svoj telefón v roku 1876, len pár dní po svojich dvadsiatych deviatych narodeninách. V tom čase pracoval ako profesor fyziológie hlasového ústrojenstva na Bostonskej univerzite. A že jeho otec Alexander Melville Bell (ďalšie heslo) bol tiež vynálezcom, odborníkom na prednes. Vyvinul tzv. viditeľnú reč, sadu symbolov, pomocou ktorých sa hluchí ľudia učili hovoriť. A že jeho otec – Alexander Bell, bez prostredného mena, pôvodom z Edinburghu – razil cestu liečbe porúch reči. Kto by to bol povedal? Dvaja menovaní mladší Bellovci, hoci pôvodom z Edinburghu, sa nakoniec usadili vo Washingtone. Otec žil na 35. ulici č. 1525 a syn na Connecticut Avenue č. 1331. No áno, adresy sú tam tiež. (Henry James, Rye, ostrov Wight.)

V roku 1917 mal jeden psychológ na Kolumbijskej univerzite nápad. Chcel pomocou týchto zhustených životných príbehov odpovedať na jednu otázku. Arthur Gates sa okrem iného zaujímal o to, ako na seba vzájomne pôsobia prednes a pamäť. Počas mnohých storočí strávili študenti, ktorí dostali klasické vzdelanie, nespočetné množstvo hodín recitovaním epických básní, historických monológov a pasáží z písma naspamäť. Táto zručnosť sa dnes prakticky vytratila. Gatesa zaujímal, či existuje ideálny pomer medzi čítaním (memorovaním) a recitovaním (opakovaním). Keby ste sa chceli naspamäť naučiť Žalm 23 (*Pán je môj pastier, nič mi nechýba...*)³ povedzme za pol hodiny, koľko minút by ste mali stráviť učením sa veršov zo stránok Biblie a koľko ich prednesom? V akom pomere sa učená látka ukotví najsilnejšie v pamäti? To by bola bývala zásadná informácia v období, keď bol prednes ústredným konceptom vo vzdelávaní. Pravdou ale je, že aj v dnešnej dobe sa veľmi hodí, a to nielen hercom nacvičujúcim Henricha V. a jeho príhovor na sviatok svätého Kryšpína, ale každému, kto sa pripravuje na prezentáciu, učí sa nejakú pieseň alebo študuje poéziu.

---

3 Český ekumenický překlad, dostupný online na <http://www.bible.net.cz/app/b/Ps/chapter/23>.